

บทที่ 1

บทนำ

1.1 แนวคิด เหตุผลและความจำเป็นในการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ย่านสะพานพระราม 8 ธนบุรี

พื้นที่ย่านสะพานพระราม 8 ฝั่งธนบุรี ถือเป็นพื้นที่ชั้นในหรือศูนย์กลางของกรุงเทพมหานคร เป็นที่ตั้งของชุมชนพักอาศัยริมน้ำหลายชุมชน บางชุมชนมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ได้แก่ ชุมชนวัดดาวดึงษาราม มีอายุเก่าแก่กว่า 200 ปี และ ชุมชนบ้านปูน แหล่งผลิตปูนแดงตั้งแต่ครั้งอดีต ยังมี “ศาลาโรงธรรม” ศาลากลางบ้านที่หลงเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวของกรุงเทพฯ มีคลองบางยี่ขันซึ่งเป็นลำน้ำขนาดเล็กแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านในพื้นที่ เป็นที่ตั้งของวัดและวังสำคัญในอดีต ได้แก่ วัดคฤหบดี วัดดาวดึงษาราม ซึ่งเป็นวัดที่มีความสำคัญตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์อีกด้วย

แต่ในปัจจุบัน พื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรมทางด้านกายภาพเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงการเข้าถึงพื้นที่จากการสัญจรทางน้ำในอดีตมาเป็นทางบก และการขาดการวางแผนพัฒนาพื้นที่อย่างเป็นระบบ ทำให้พื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่ขาดโครงข่ายการสัญจรภายในอย่างทั่วถึง ถนนเป็นตรอกซอกซอยขนาดเล็กที่ไม่เชื่อมต่อกัน คลองบางยี่ขันถูกทิ้งให้อยู่ในสภาพที่เน่าเสียและกลายเป็น “ที่หลังบ้าน” ของชุมชน อาคารบ้านเรือนมีความชำรุดทรุดโทรม ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะปัญหาของการเข้าพื้นที่ระยะยาวเพื่อพักอาศัย พื้นที่โดยรวมโดยเฉพาะพื้นที่ศูนย์กลางชุมชนนั้นขาดเอกลักษณ์และขาดจินตภาพที่ชัดเจน นอกจากนี้ ในพื้นที่ยังมีอาคารเก่าขนาดใหญ่หลายแห่งที่ยังมีโครงสร้างแข็งแรงแต่ถูกทิ้งร้างเนื่องจากการย้ายออกของกิจการอุตสาหกรรม เช่น อาคารในกลุ่มโรงงานสุราบางยี่ขัน ซึ่งรวมทั้งอาคารโรงล้างขวดและบรรจุสุรา อาคารตึกอำนวยการเก่า รวมทั้งอาคารโรงพยาบาลบางยี่ขัน โครงสร้างเหล่านี้ทำให้พื้นที่ว่างร้างที่เข้าถึงไม่ได้อยู่เป็นบริเวณใหญ่ ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกมาก เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาความเสี่ยงต่ออัคคีภัย เป็นต้น

นอกจากนี้ พื้นที่ยังประสบกับความเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก เมื่อสะพานพระราม 8 ถูกสร้างขึ้น และแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2545 เพื่อรองรับและบรรเทาปัญหาจราจรบริเวณสะพานพระปิ่นเกล้า โครงสร้างทางยกระดับขนาดใหญ่ของสะพานฯ ตัดผ่านบริเวณชุมชนบ้านปูนในแนวตะวันออกเฉียงใต้สู่ตะวันตกเฉียงเหนือ ก่อนที่จะเลี้ยวทำมุม 90 องศาไปบรรจบถนนอรุณอมรินทร์เพื่อไปตัดกับสะพานปิ่นเกล้าทางทิศตะวันตก คักยภาพการเข้าถึงในระดับเมืองที่เพิ่มขึ้นนี้ไม่เอื้อให้เกิดความสะดวกต่อระบบการสัญจรภายในมากนัก เนื่องจากเป็นทางยกระดับ และทางคู่ขนานก็เป็นทางสัญจรของยานพาหนะที่มีความเร็วสูง ยากต่อการเลี้ยวเข้าสู่พื้นที่ชุมชนภายใน อย่างไรก็ตาม โครงการสร้างสะพานพระราม 8 ทำให้เกิดการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนและริมน้ำเป็นสวนสาธารณะระดับเมือง เป็นที่ประดิษฐานของอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 8 พื้นที่บริเวณนี้จึงกลายเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและจัดกิจกรรมสำคัญเช่น ในเทศกาลปีใหม่ ลอยกระทง ตลอดจนงานเฉลิมฉลองต่างๆ ในระดับเมือง

ด้วยการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญดังกล่าว ทั้งการเพิ่มศักยภาพการเข้าถึง และการเปลี่ยนเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญและมีเอกลักษณ์ในระดับเมือง ประกอบกับปัญหาดั้งเดิมที่เกิดจากความเสื่อมโทรมของพื้นที่ชุมชนภายใน ทำให้พื้นที่ย่านสะพานพระราม 8 ประสบทั้งปัญหาและศักยภาพในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุลย์ระหว่างพื้นที่เก่าและพื้นที่ใหม่ กล่าวคือ พื้นที่ชุมชนดั้งเดิมตลอดจนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมหลายอาคารมีความน่าสนใจและเป็นโอกาสที่จะถูกฟื้นฟูบูรณะให้มีวิถี รูปแบบ และประโยชน์ใช้สอยที่ร่วมสมัย ตลอดจนมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ใหม่ที่รองรับกิจกรรมสำคัญในระดับเมือง โดยสร้างให้เกิดลำดับศักยภาพของการเข้าถึงพื้นที่ในส่วนต่างๆ ของกลุ่มคนหลากหลายประเภท ทั้ง “คนใน” และ “คนนอก” พื้นที่อย่างแตกต่างและน่าสนใจ

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น การฟื้นฟูบูรณะจึงเป็นวิธีที่เหมาะสมที่จะใช้พัฒนาพื้นที่ย่านสะพานพระราม 8 ฝั่งธนบุรี เพื่อให้พื้นที่ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมฟื้นคืนสู่การมีชีวิตใหม่อย่างมีคุณภาพ โดยสามารถสร้างความเชื่อมโยงอย่างเป็นเอกภาพกับพื้นที่ใหม่ที่มีความสำคัญในระดับเมือง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงมีวัตถุประสงค์ของศึกษาพื้นที่ย่านสะพานพระราม 8 ฝั่งธนบุรีในรายละเอียดเพื่อสร้างแนวความคิดในการวางผังเพื่อฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ทางด้านกายภาพ เพื่อรองรับประโยชน์ใช้สอยภายในพื้นที่อย่างร่วมสมัย สามารถสร้างความสอดคล้องกับพื้นที่โดยรอบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่มีประโยชน์สำหรับการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นๆ ที่มีปัญหาและศักยภาพที่ใกล้เคียงกันได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

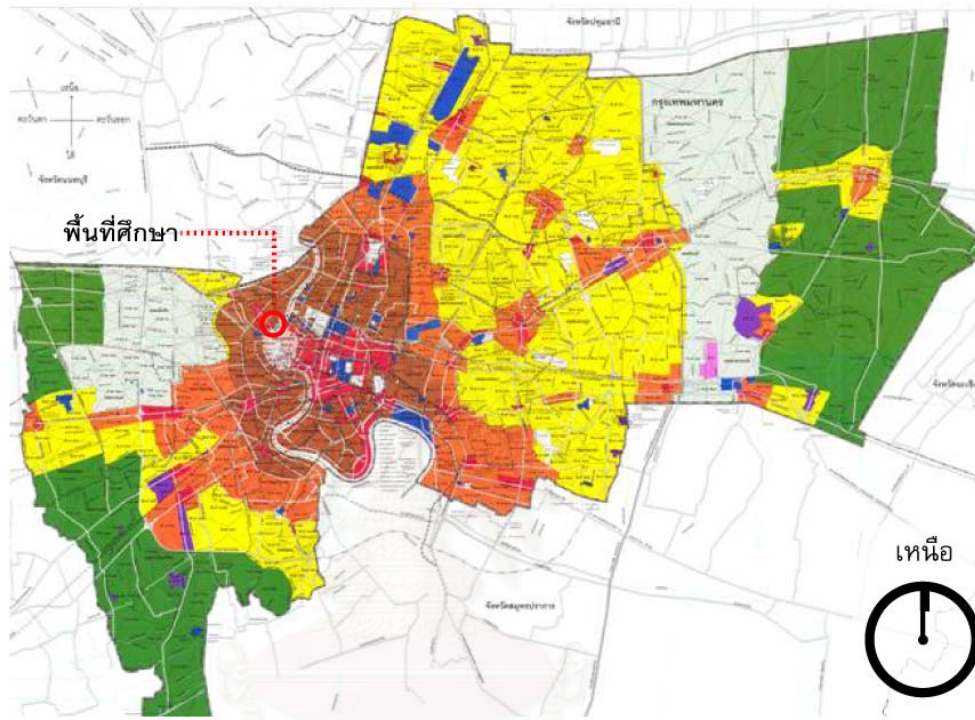
- 1.2.1 ศึกษาประวัติความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของพื้นที่ย่านสะพานพระราม 8 ฝั่งธนบุรี
- 1.2.2 ศึกษาความจำเป็นและเงื่อนไขของการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ศึกษาผ่านการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามของพื้นที่ศึกษา
- 1.2.3 กำหนดแนวทางและโปรแกรมการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ศึกษาทางด้านกายภาพ เพื่อรองรับกิจกรรมที่ควรคงอยู่และกิจกรรมใหม่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
- 1.2.4 นำเสนอผังแนวความคิดในการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ศึกษาทางด้านกายภาพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

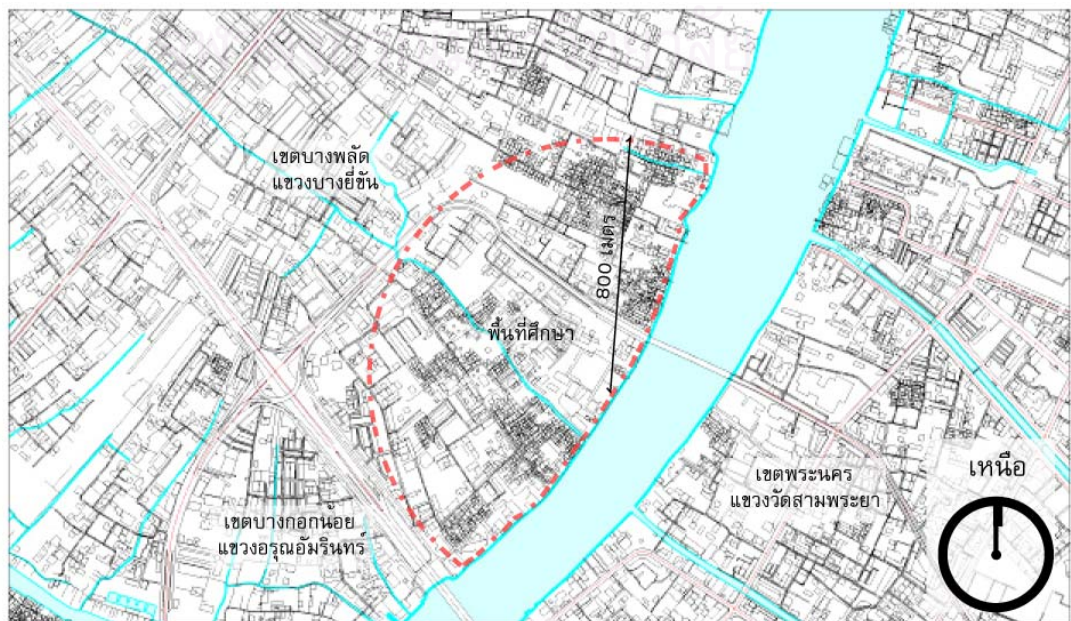
1.3.1 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ย่านโดยรอบสะพานพระราม 8 ผังธนบุรี แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ในรัศมีของระยะการเดินเท้า 800 เมตร (ประมาณ 10 นาทีของการเดินเท้า) จากพื้นที่สาธารณะบริเวณเชิงสะพานพระราม 8 ซึ่งถือว่าอยู่ในขอบเขตของพื้นที่ที่ทั้งได้รับผลกระทบจากโครงสร้างสะพาน และจะได้ประโยชน์จากการฟื้นฟูบูรณะโดยการพัฒนาเชื่อมโยงจากพื้นที่สาธารณะบริเวณเชิงสะพานฯ ดังกล่าว

แผนที่ 1.1 ตำแหน่งของพื้นที่ศึกษาในแผนที่ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2549

สถาบันวิทยบริการ (ที่มา : กรุงเทพมหานคร, .2549)

..... ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

แผนที่ 1.2 ขอบเขตโดยประมาณของพื้นที่ (ที่มา : กรุงเทพมหานคร, .2550)

1.3.2 ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของพื้นที่ย่านสะพานพระราม 8 ฝั่งธนบุรี โดยพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามของพื้นที่อันเนื่องมาจากปัจจัยทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ต่างๆ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ได้แก่ รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร รูปแบบโครงข่ายการสัญจรในระบบต่างๆ รูปแบบมวลอาคารและพื้นที่ว่าง ศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ ตลอดจนรูปแบบกิจกรรมทางสังคม และเศรษฐกิจภายในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อทำการประเมินผล และวิเคราะห์และนำไปสู่การสร้างแนวทางของการวางผังเพื่อฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ทางด้านกายภาพ

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.4.1 เข้าใจถึงเงื่อนไข แนวความคิด วิธีการ และองค์ประกอบของการฟื้นฟูบูรณะเมือง
- 1.4.2 เข้าใจวิธีการสร้างแนวทางการฟื้นฟูบูรณะของพื้นที่จากการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ศึกษา
- 1.4.3 ได้รูปแบบแนวความคิดในการวางผังฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทภายในและภายนอกของพื้นที่โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นๆ ที่มีปัญหาและศักยภาพที่ใกล้เคียงกันได้

1.5 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการศึกษา

- 1.5.1 ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี กฎหมาย นโยบาย แผนงาน มาตรการทางผังเมือง ตลอดจนกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูบูรณะเมือง จากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อสร้างกรอบแนวความคิดหลักของงานวิจัย
- 1.5.2 ศึกษาฐานข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ศึกษา ทั้งวิวัฒนาการทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อสร้างกรอบเหตุผลของการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่
- 1.5.3 วิเคราะห์พื้นที่ศึกษาในรายละเอียดโดยสร้างฐานข้อมูลในเชิงแผนที่ ดังนี้
  - รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร
  - รูปแบบโครงข่ายการสัญจร
  - รูปแบบพื้นที่ว่าง
  - รูปแบบศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่
  - รูปแบบสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมบริเวณพื้นที่
  - ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจและรูปแบบเศรษฐกิจในบริเวณพื้นที่
- 1.5.4 ประเมินผลและวิเคราะห์ข้อมูลในข้อ 1.5.1 ถึง 1.5.3 เพื่อระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม ของพื้นที่ศึกษา
- 1.5.5 กำหนดโปรแกรมการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ทางด้านกายภาพ
- 1.5.6 วางผังแนวความคิดในการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ทางด้านกายภาพ
- 1.5.7 นำเสนอแผนและขั้นตอนเบื้องต้นสู่การนำไปปฏิบัติ และข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป